

Vlaams
Parlement

ingediend op **1357** (2017-2018) – Nr. 10
12 februari 2018 (2017-2018)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie Grensoverschrijdend Gedrag
uitgebracht door Bert Moyaers

over grensoverschrijdend gedrag in Welzijn

Samenstelling van de Commissie Grensoverschrijdend Gedrag:

Voorzitter: Katrien Schryvers.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Marius Meremans, Elke Sleurs, Miranda Van Eetvelde, Peter Wouters, Herman Wynants;

Joris Poschet, Tinne Rombouts, Katrien Schryvers, Orry Van de Wauwer;

Lionel Bajart, Francesco Vanderjeugd;

Bert Moyaers, Katia Segers;

Imade Annouri.

Plaatsvervangers:

Björn Anseeuw, Danielle Godderis-T'Jonck, Kathleen Krekels, Ludo Van Campenhout, Tine van der Vloet, Paul Van Miert;

Karin Brouwers, Sonja Claes, Cindy Franssen, Vera Jans;

Ann Brusseel, Willem-Frederik Schiltz;

Renaat Landuyt, Freya Van den Bossche;

Bart Caron.

Toegevoegde leden:

Stefaan Sintobin.

Documenten in het dossier:

1357 (2017-2018) – Nr. 1 t.e.m. 4: Verslagen van de hoorzitting

– Nr. 5 t.e.m. 7: Verslagen van de gedachtewisseling

– Nr. 8: Verslag van de hoorzitting

– Nr. 9: Verslag van de gedachtewisseling

INHOUD

I.	Uiteenzetting door Erika Frans, beleidsmedewerker Preventie Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag bij Sensoa.....	4
1.	Samenwerking in partnership	4
2.	Wat doet Sensoa rond seksueel grensoverschrijdend gedrag?.....	5
3.	Het vlaggensysteem	5
3.1.	Succesfactoren	6
3.2.	Ruimte voor verbetering	6
3.3.	Toekomstige pistes voor het vlaggensysteem	7
3.4.	Aanbevelingen.....	7
4.	Raamwerk seksualiteit en beleid	7
4.1.	Preventiedriehoek	8
4.2.	Beleidsmatrix	8
4.3.	Hoe ermee werken ?	8
4.4.	Vlaggensysteem en beleid.....	8
4.5.	Implementatie van het raamwerk	9
4.6.	Toekomstige pistes	9
5.	Het API-verhaal	9
II.	Uiteenzetting door Minne De Boeck, criminoloog Universitair Forensisch Centrum te Antwerpen en projectverantwoordelijke van Stop it Now!	10
III.	Uiteenzetting door Liesbet Stevens, expert seksueel strafrecht en gastdocent KU Leuven, Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen	13
1.	Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen	13
2.	Terminologie	14
3.	Seksuele intimidatie	15
3.1.	Situering van de studie Violence against women: an EU-wide survey	15
3.2.	Seksuele intimidatie van vrouwen boven de vijftien jaar	16
4.	Gendergerelateerd geweld	17
5.	Wettelijk kader	18
6.	Strafbaar seksisme	18
7.	Nationaal Actieplan Gendergerelateerd Geweld 2015-2019.....	19
IV.	Vragen van de commissieleden.....	20
V.	Antwoorden van de sprekers	22
	Gebruikte afkortingen	29
	Bijlagen: zie dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

Op 11 januari 2018 hield de Commissie Grensoverschrijdend Gedrag een eerste van een reeks hoorzittingen over grensoverschrijdend gedrag in Welzijn.

Deze hoorzitting werd georganiseerd met Erika Frans, beleidsmedewerker Preventie Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag, Sensoa, Minne De Boeck, criminoloog Universitair Forensisch Centrum te Antwerpen en projectverantwoordelijke Stop it Now! en Liesbet Stevens, expert seksueel strafrecht en gastdocent KU Leuven, Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen, en adjunct-directeur van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.

In het commissieverslag wordt verwezen naar de presentaties van Erika Frans, Minne De Boeck en Liesbet Stevens die terug te vinden zijn op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. Uiteenzetting door Erika Frans, beleidsmedewerker Preventie Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag bij Sensoa

1. Samenwerking in partnership

Erika Frans licht toe dat Sensoa al een heel traject heeft gelopen inzake preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en dat met diverse sectoren. Sport is er één van. In de sector Welzijn werd het preventiebeleid geïntegreerd in de kwaliteitsnormen voor de erkenning van voorzieningen. Op deze wijze kunnen de organisaties proactief preventief werken en hoeven ze niet te wachten tot er zich incidenten voordoen.

Moet er niet meer inspectie en controle zijn om te zien of organisaties wel degelijk doen wat moet? De ervaring leert dat coaching en ondersteuning meer opleveren dan controles die vaak als pesterij worden ervaren.

Inzake sport volgt men het traject van de API, de aanspreekpersoon integriteit, en de rol daarin van 1712, de hulplijn voor misbruik, geweld en kindermishandeling die openstaat voor slachtoffers, plegers en derden. Elk incident levert een kans om nieuwe inzichten te verwerven.

De experts op het terrein kennen elkaar al zeer lang. Daardoor werkt het allemaal ook redelijk en komt men tot afstemming tussen de verschillende domeinen. Toch is er nood aan een overlegplatform om tot een geïntegreerde aanpak te komen over de beleidsdomeinen heen. Een officieel overlegplatform kan ook meer slagkracht genereren. Het meten en evalueren moet beter. Er lopen zeer goede initiatieven, maar bij gebrek aan uniforme aanpak is het effect uiteindelijk niet gekend.

Sensoa werkt aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en doet dat in partnership. Een zeer klein team werkt rond het thema en realiseert dingen met niet eens één vte, sinds twee jaar uitgebreid naar 1,7 vte. Het vergde nacht- en weekendwerk om zover te komen. Het impliceert ook stevast partnerships met andere organisaties die het werk op het terrein doen. Sensoa functioneert dan als expert en denkt mee over hoe zaken te realiseren zijn binnen die sectoren. Zo slaagt men erin om met heel wat organisaties zeer zinvol werk te verrichten: onderwijs, gezondheid, sport, jeugdwerk, asielsector enzovoort. Met die laatste is er contact, onder meer voor acties met betrekking tot de rellen in Keulen tijdens de nieuwjaarsnacht van 2016.

Inzake Welzijn wordt vooral samengewerkt met partners integrale jeugdzorg. Ze worden partners genoemd wegens de aparte samenwerkingsverbanden waarin

wordt geconcretiseerd wat men samen doet en wie daarvoor instaat. Samen met de zorginspectie controleert men dan welke uitgezette interventies en beleidslijnen in de praktijk worden gebracht.

Dat gebeurt ook in het Departement Onderwijs, in een stuurgroep integriteit die de beleidsplannen uitwerkt. Ook de Vlor maakt er deel van uit. Sensoa vult zijn rol van expertiseorganisatie ten volle in.

2. Wat doet Sensoa rond seksueel grensoverschrijdend gedrag?

De jongste jaren heeft Sensoa zich vooral toegelegd op de ontwikkeling en implementatie van het vlaggensysteem en het raamwerk seksualiteit en beleid. Die twee producten zijn voldoende onderbouwd en uitgeschreven met waardevolle elementen om organisaties vooruit te helpen. Dat kreeg vooral vorm in een ondersteuningsaanbod in projectmatige zaken, het delen van expertise en aanwezig zijn in overleggroepen. Sensoa vervult een scharnierfunctie tussen wetenschappelijk onderzoek en de noden op het terrein. Een expertiseorganisatie moet immers met de voeten in de klei staan.

3. Het vlaggensysteem

Het vlaggensysteem moet professionals helpen seksueel grensoverschrijdend gedrag correct in te schatten, bespreekbaar te maken en actie te ondernemen. Dat blijven de drie doelstellingen. In 2012 werd het instrument al eens beoordeeld. Gebruikers deelden mee dat het helpt om het gedrag beter in te schatten, het gesprek aan te gaan en een betere pedagogische reactie te geven.

Intussen is het basishandboek aan zijn zesde druk bezig en het wordt ook in Nederland gebruikt. Er werd een tweede versie uitgebracht voor kwetsbare doelgroepen. Men houdt daarin meer rekening met kinderen met een beperking en met trauma. Er werden intussen ook aparte toepassingen gemaakt voor sport, jeugdwerk en onderwijs. Samen met Mediaraven is online een thematische toepassing uitgebracht rond seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er bestaat op basis van het vlaggensysteem ook een versie voor residentiële jeugdzorg in Nederland.

De laatste jaren is vooral ingezet op implementatie en het aanwenden van het vlaggensysteem als hulpmiddel voor organisaties en hun werk. Het is de meest gevraagde opleiding bij Sensoa met 52 records per jaar. Het gaat niet altijd om een dagdeel, want soms vraagt men meerdere dagdelen aan. Doorgaans wordt de opleiding aan teams gegeven. Dat overstijgt de mogelijkheden en werkuren waarvoor er wordt gesubsidieerd, en Sensoa werkt daarvoor met een ploeg freelancers. Sensoa traint ook andere organisaties om met het aanbod in de eigen sector te werken. Zo staat ICES in voor de vormingen voor de sportsector. Jong & Van Zin doet hetzelfde voor de jeugdwerksector en ook onderwijs heeft in zijn twee onderwijskoepels trainers die door Sensoa werden opgeleid. De implementatie blijft op deze wijze nauw verbonden met het terrein en er kunnen eigen accenten worden gelegd. Sensoa ondersteunt de trainers onder meer met een jaarlijkse update en een helpdeskfunctie. Het blijft een leerproces, ook voor Sensoa zelf. Tegelijk raakt het geïntegreerd in het sectorspecifieke aanbod. Sensoa behoudt ook een beperkte consultatiefunctie, waarop meestal een beroep wordt gedaan bij incidenten.

Meer en meer wordt de werking van Sensoa opgenomen in de opleiding van toekomstige professionals. Het vlaggensysteem blijkt in die zin een zeer handig instrument. Het komt ook reeds in hogescholen aan bod als thesisonderwerp, en vragen om teambuilding. Hogescholen vragen ook of de lectoren met het materiaal van Sensoa aan de slag kunnen gaan met de studenten. Dat zijn

allemaal zaken op verzoek en het is nog geen algemeen gedeelde praktijk. Dat kan dus nog beter. In Nederland is er samenwerking met hogescholen, vooral voor de residentiële jeugdzorg. Er loopt ook een Erasmusproject in samenwerking met onder andere Nederland en Denemarken rond hogescholen en het vlaggensysteem. Recent werd een vertaling van het vlaggensysteem gerealiseerd, wat de internationale implementatie toelaat. Vertaling en internationale implementatie werden uitbesteed aan de Nederlandse partner Rutgers. Het instrument zal baat hebben bij vragen en opmerkingen die ook in het buitenland zullen worden gesteld en gemaakt.

3.1. Succesfactoren

Het vlaggensysteem is een overdonderend succes omdat het tegemoetkomt aan een reële nood van professionals. Het leert gedrag te analyseren, te beoordelen en bespreekbaar te maken. Het kan gemakkelijk ingebed worden in de dagelijkse werking en praktijk. Het biedt een kader waarin een eigen werking kan worden ontwikkeld. Elk maakt er zijn eigen ding van en de gebruikers voelen zich echt verbonden met een product. Gebruikers hebben het intussen goed in de vingers. Het is ook goed ingebed in opleidingen en behoeft geen argumentatie meer. Men is in het algemeen zeer tevreden over de werking.

3.2. Ruimte voor verbetering

Toch is er ruimte voor verbetering. Het vlaggensysteem is immers nog niet algemeen bekend en gebruikt. Nog niet alle sectoren zijn ermee aan de slag. Zo is het ondervertegenwoordigd in het kader van de VAPH, de sector van personen met een handicap. Het wordt er ook weinig gestimuleerd. Een recente studie over de prevalentie van seksueel misbruik bij mensen met een beperking toont aan dat er nood is aan preventieve acties.

Een ander nadeel is dat Sensoa nog altijd werkt op vraag van organisaties. Sensoa is echter klein en kan zich geen grote campagnes veroorloven. Een voordeel is dat men met sterk gemotiveerde organisaties kan werken, maar het nadeel is dat een organisatie die er geen zin in heeft, ook niets doet. Vaak blijkt pas bij incidenten hoeveel werk er in een organisatie nog moet worden verricht. Men wil geen gezichtsverlies lijden of klachten krijgen en pas na een incident levert men de nodige inspanningen.

Sensoa heeft een heel sterke band met een aantal gebruikersorganisaties. Dat is minder het geval met sectorspecifieke organisaties zoals koepels en steunpunten. Niet zelden slaat een gebruikersorganisatie de eigen koepel over en contacteert zelf Sensoa voor ondersteuning. Ze blijken van een kale reis thuis te komen als men al eerder binnen het eigen netwerk om hulp vroeg. Het is echter niet aan Sensoa om koepels en steunpunten te contacteren en een ondersteuningstraject voor hun netwerk aan te bieden. Dat lijkt eerder het werk van de overheid om bijvoorbeeld VAPH erop te wijzen dat het een initiatief moet nemen. In die zin steunt Erika Frans minister Vandeurzen volkomen als hij wil dat alle zorginstellingen een eigen preventiebeleid hebben. De verantwoordelijkheid moet dus meer worden opgenomen door de koepels en steunpunten.

Het vlaggensysteem botst soms met de cultuur van de organisatie. Het gaat dan vooral om de groene vlag, die aangeeft dat er geen probleem is. Een aantal organisaties vindt het moeilijk, zeker als het gaat om jongere kinderen, om te bepalen wanneer seksualiteit dan wel kan en waarom niet alles verboden moet worden. Sensoa moet dan uitleggen hoe seksualiteit deel uitmaakt van de opvoeding en hierin ook een plek moet krijgen. Alles verbieden betekent het taboe installeren en dat kan niet. Dat vergt vaak een grote ommekeer in de cultuur van een organisatie en verloopt niet altijd even makkelijk. Soms leeft

binnen organisaties duidelijk de idee dat jongeren geen seksuele wezens kunnen zijn. Als scholen al verbieden dat jongeren hand in hand lopen, wat kan er dan nog wel? Wat is dan wel een groene vlag op de speelplaats?

Soms knapt Sensoa af op de afstemming met justitie en het wettelijk kader. Het zette een dossier op rond seksuele meerderjarigheid waarin ervoor wordt gepleit om de nuance aan te brengen dat jongeren onder 16 jaar niet voor elke seksuele actie afgestraft moeten worden. Feiten moeten pedagogisch en educatief worden aangepakt, maar de strafwet zegt iets anders en die wordt vaak gevolgd. Het gaat dan niet alleen om scholen, maar net zo goed om een mentaliteit van ouders. In een basisschool werd bijvoorbeeld een klacht aangepakt volgens het vlaggensysteem en het raamwerk. Het betrof seksueel gedrag van grotere kinderen in de lagere school ten aanzien van kleuters, al was niet duidelijk wie de plegers waren. Sommige ouders en grootouders gingen niet akkoord met de 'zachte' aanpak en dienden een klacht in bij justitie waardoor het initiatief niet langer in handen van de school lag. Er werd een juridisch onderzoek opgestart en men heeft momenteel dus geen idee wat de stand van zaken is. Als Sensoa er een opleiding komt geven, wordt duidelijk dat het team geen kant meer op kan. Het zijn gefrustreerde professionals die de weg van het vlaggensysteem en het raamwerk hebben gevolgd maar door de klacht van de ouders de zaak gedurende enkele jaren tot stilstand zien komen. Een traject lopen met de school wordt onmogelijk, en men is nu bezig met slachtofferhulp. Een betere afstemming tussen justitie en welzijn is dan ook een cruciaal aandachtspunt.

3.3. Toekomstige pistes voor het vlaggensysteem

Sensoa werkt momenteel een toolbox uit om met nog meer instrumenten het vlaggensysteem door te zetten. Daarnaast onderzoekt men of het toepasbaar zou kunnen zijn voor volwassenen. Daarmee werd begonnen toen de vraag kwam van asielcentra, naar aanleiding van de gebeurtenissen in Keulen. Het is concreet de bedoeling om te werken rond normen inzake seksueel gedrag en asielzoekers in Vlaanderen. Het vlaggensysteem kan ideaal zijn, maar twee jaar later is er nog steeds geen project goedgekeurd, alhoewel er diverse werden ingediend. Men zit wel op één lijn met Fedasil en het Rode Kruis, maar er is voorlopig nog geen goedkeuring en geen geld voor projecten.

Intussen wordt gewerkt aan een vlaggensysteem voor volwassenen, in de zorg, bij mensen met een beperking en dus ook voor asielzoekers. Misschien kan het ook dienen om enige nuance aan te brengen in discussies als MeToo en rond gele, groene en zwarte vlaggen. Er is ook vraag naar een vlaggensysteem voor het hoger onderwijs, en waarom ook niet voor de werkvloer?

3.4. Aanbevelingen

Sensoa vindt het raadzaam om materiaal te ontwikkelen waarmee het vlaggensysteem kan worden geïntegreerd in de lessen relationele en seksuele vorming, waarbij het ook in de eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het onderwijs kan worden opgenomen. Er wordt tevens gedacht aan tools om met ouders in gesprek te kunnen gaan, omdat dat nog steeds een van de grote pijnpunten blijkt. Een betere integratie in toekomstige opleidingen zoals sociaal werk en orthopedagogie is eveneens een werkpunt. Ook tools voor zorgprofessionals zijn van belang, om via het vlaggensysteem in gesprek te gaan, en dan vooral in een een-op-eenrelatie.

4. Raamwerk seksualiteit en beleid

Het tweede grote project van Sensoa is het raamwerk seksualiteit en beleid. Er is een moederraamwerk en er zijn vijf versies gemaakt. Het voorziet in denkkaders

en instrumenten en er was een gezamenlijk initiatief van Sensoa en Child Focus. Er zijn zes criteria en vier vlaggen die helpen bij het correct inschatten van seksueel grensoverschrijdend gedrag, het bespreekbaar maken ervan en het ondernemen van gepaste acties.

4.1. Preventiedriehoek

De preventiedriehoek laat toe om opeenvolgend in te zetten op kwaliteit, preventie en reactiebeleid, en dat in de orde van grootte zoals aangegeven in de driehoek. Er moet dus meer aandacht zijn voor kwaliteit van leven met betrekking tot seksuele integriteit. Vervolgens bekijkt men de risicofactoren en hoe men er preventief mee kan omspringen. Tot slot wordt onderzocht wat er moet gebeuren in geval van incidenten. Dat is de juiste volgorde en niet omgekeerd.

4.2. Beleidsmatrix

Op basis van de piramide wordt een beleidsmatrix ontworpen, met een kleurenkader. Aan de basis komt terug kwaliteit, daarboven preventie en bovenaan de reactie. Dat wordt dan onderverdeeld in domeinen of terreinen. Wat betekent het bijvoorbeeld inzake zorg en educatie? Wat met afspraken en accommodatie? Welke deskundigheid moet men in huis hebben? Wat betekent het voor de communicatie? Dat alles levert een totaalbeeld op van het pakket aan beleidsinitiatieven waarover de organisatie moet beschikken.

4.3. Hoe ermee werken ?

Met organisaties wordt vertrokken van de beleidsmatrix en bekijkt men waarrond men een groene cirkel kan trekken: wat is goed gekend, goed gedeeld, goed uitgewerkt. Een oranje cirkel geeft aan wat misschien aanwezig is maar onvoldoende verspreid of gekend. Soms is iets alleen maar uitgewerkt rond pesten en niet rond seksualiteit. Rode cirkels zijn de ontbrekende delen. Zo kan er bijvoorbeeld nog geen gedragscode zijn of geen protocol voor het omgaan met seksuele incidenten. Dan wordt met de organisatie bekeken waarmee op korte termijn het meeste winst kan worden geboekt en men gaat ermee aan de slag. Soms neemt de organisatie zelf initiatief, soms wordt het traject gelopen met Sensoa.

De begeleiding gebeurt altijd met een team, doorgaans dat van interne leidinggevenden, de staf of coördinatoren, of met medewerkers die een mandaat krijgen om dat specifieke beleid op te zetten. Zij evalueren de eigen werking en vullen zo de beleidsmatrix aan om dan coaching aan te bieden. Dat gaat van het ontwikkelen van een visie, over het vlaggensysteem in de vingers krijgen, tot nadenken over omgangsregels en incidentbespreking.

4.4. Vlaggensysteem en beleid

Beleidsmatig blijkt het vlaggensysteem een zeer efficiënt instrument. Er wordt met tekeningen gewerkt waarover dan een bespreking wordt gehouden. Het gaat om de gedragsregels die worden ingesteld ten aanzien van personeel, afspraken en controles, verschillen tussen mannen en vrouwen in de zorg, bijvoorbeeld waar mannen bepaalde taken niet mogen opnemen, visies en dergelijke meer. Een element dat onder meer besproken moet worden is hoe mannen in de zorg hun taken kunnen opnemen zonder de kans te lopen op beschuldiging van grensoverschrijdend gedrag.

4.5. Implementatie van het raamwerk

Het raamwerk is minder succesvol dan het vlaggensysteem. Er is moeilijker prioriteit in te krijgen. Het vlaggensysteem is immers concreter, meer toegankelijk en gebruiksvriendelijk. Organisaties vinden het raamwerk moeilijk om er zonder coaching mee aan de slag te gaan. Het situeert zich boven het uitvoerende niveau, bij de leidinggevenden.

Een belangrijk element is de nood aan integratie rond één beleidsschema. Een voorbeeld is een geval van zelfdoding waarmee een school werd geconfronteerd. Aanleiding was een sextingincident met foto's die een jongen van zichzelf maakte en die gedeeld werden. Na het incident werd een vorming aangevraagd. Sensoa nam daarop het initiatief om er de Zelfmoordlijn bij te betrekken. Op die momenten wordt duidelijk dat Sensoa en de Zelfmoordlijn andere kaders hanteren. Maar als er één beleid moet worden gevoerd rond integriteit, dan moet men erin slagen om ook één document met één kader voor de verschillende thema's als pesten, fysieke agressie en geestelijke gezondheid aan te reiken. Dat is echter niet eenvoudig. Sensoa is een expertenorganisatie die niet als opdracht heeft af te stemmen met andere projecten en organisaties. Toch is er nood aan een breed aanbod dat ruimer moet worden afgestemd. Sensoa is echter een speler op één thema en kan die afstemming niet trekken.

4.6. Toekomstige pistes

Wat staat er nog op de planning? Sensoa wil het materiaal van het raamwerk digitaal toegankelijk maken, inclusief een gedragscode en een handelingsprotocol bruikbare instrumenten. Er wordt ook gedacht aan een verbreding van de thematiek. Sensoa ervaart ook dat leidinggevenden betere coaching nodig hebben en wil daar ook op inzetten. Tot slot is er nood aan een brede uitwisseling van goede voorbeelden inzake preventie en implementatie, zelfs op internationale schaal.

5. Het API-verhaal

Voor Sport bekijkt men of het mogelijk is om met aanspreekpersonen integriteit te werken op het niveau van de sportfederaties. Er wordt een uitgebreid onderhandelingsprotocol uitgewerkt, waarin alle stappen worden gespecificeerd, samen met achtergrondinformatie en bijbehorende fiches.

Er zijn nog hiaten in te vullen, onder meer op het gebied van tuchtreglementering. Men onderzoekt ook wat de rol van de hulplijn 1712 kan zijn. Bij incidenten – en Sensoa noteert zowat 200 incidenten per jaar – komen er vragen. Cruciaal is ook hoe men de API's zal ondersteunen in hun functie. Bij wie kunnen zij terecht als ze advies moeten verstrekken aan besturen? Het lijkt onbegonnen werk om dat voor elk van de sportfederaties en de respectieve API's apart te doen. Daar kan 1712 een rol vervullen, mits er een pool van deskundigen beschikbaar is om advies te geven op incidentniveau. Dan moet men immers snel kunnen reageren.

Hoe dan ook moeten de API's bij deskundigen terecht kunnen voor instant informatie. Reageren op een incident is vaak een evenwichtsoefening tussen schuldig verzuim enerzijds en schending van de privacy anderzijds. Er is ook altijd een verantwoordelijkheid ten aanzien van de klanten, sporters, leerlingen enzovoort. Uitwisseling van ervaringen, deskundig advies en juridische ruggensteun zijn dan absoluut noodzakelijk.

De API-opleiding wordt uitgewerkt en zal ruimer beschikbaar zijn dan voor Sport alleen. Ook voor het kennisplein Integriteit is een rol weggelegd inzake ondersteuning van diverse sectoren.

Minister Vandeurzen wil het beleid rond seksueel grensoverschrijdend gedrag in de zorgsector verankeren, zodat ze als algemene kwaliteitsnormen afdwingbaar zijn. Dat is een goed uitgangspunt want het schroeft de vrijblijvendheid terug. Er moet gelijktijdig meer worden ingezet op hulp en ondersteuning van directies en besturen. De rol van API's en 1712 biedt op dit vlak reeds mogelijkheden.

II. Uiteenzetting door Minne De Boeck, criminoloog Universitair Forensisch Centrum te Antwerpen en projectverantwoordelijke van Stop it Now!

Minne De Boeck stelt het project Stop it Now! voor dat zich toespitst op preventie van seksueel kindermisbruik. Daarnaast wil ze de werking toelichten van het Universitair Forensisch Centrum waar Stop it Now! tot stand is gekomen.

Het Universitair Forensisch Centrum is een behandelcentrum voor mensen met seksueel afwijkend gedrag. Sommigen hebben een justitieel statuut en zijn erheen gestuurd voor een gespecialiseerde behandeling na het plegen van seksuele delicten. Sommigen komen er ook vrijwillig heen, al blijft dat vrij beperkt, tot ongeveer een derde. Het gaat dan om mensen met een afwijkende seksuele voorkeur, seksverslaving en andere. Voorts is het Universitair Forensisch Centrum ook het steuncentrum in het kader van het samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de Vlaamse Gemeenschap inzake begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik, dat dateert van 1998. Binnen dat kader vervult het centrum alle steunopdrachten voor de partners die werken met seksuele daders. Het gaat dan om ondersteuning van de psychosociale diensten in gevangenissen, justitiehuizen en andere gespecialiseerde centra in Vlaanderen. Voor het behandelcentrum is men verbonden aan UZA. Voor het steuncentrum is men gelinkt aan het Collaborative Antwerp Psychiatric Research Institute (CAPRI) van dezelfde universiteit.

In de werking komt men in contact met pedofilie, maar ook met kindermisbruik, wat niet hetzelfde is. Voor pedofilie wijst wetenschappelijk onderzoek uit dat ongeveer één op drie van de mannelijke bevolking pedofiele seksuele fantasieën of een seksuele voorkeur voor kinderen zou ervaren. Die cijfers behelzen louter een inschatting, maar geven wel aan dat pedofilie wel degelijk bestaat. Belangrijke nuance is dat het overgrote deel van die mannen, die gevoelens niet in pedoseksueel misbruik omzet. Daar is beperkt onderzoek naar dat erop wijst dat het om een vierde van die groep zou gaan. Niet iedereen die ooit dergelijke gevoelens heeft ervaren, pleegt dus ook seksueel misbruik.

Mensen met pedofiele gevoelens worden vaak gestigmatiseerd en vinden moeilijk de weg naar gespecialiseerde hulpverlening. Niet zelden krijgen ze ook te maken met andere psychische problemen. Het onderwerp is bijzonder moeilijk bespreekbaar, zowel in de reguliere hulpverlening en dus met de huisarts, maar ook binnen de sociale omgeving, dus met partners of vrienden. Een klankbord vinden is moeilijk.

Voor seksueel kindermisbruik weet men uit onderzoek dat ongeveer 40 tot 60 percent ervan niet wordt gepleegd door iemand die pedofiel is. Pedofilie gaat over seksuele voorkeur volgens het handboek der psychiatrie. Recent onderzoek van de Nationaal Rapporteur in Nederland wijst erop dat het zelfs om 60 tot 80 percent zou gaan. Om de focus te leggen op preventie van seksueel kindermisbruik moet men zich derhalve niet alleen richten op mensen met pedofiele gevoelens, maar het probleem breder benaderen. Het UFC stelt vast dat er doorgaans pas gereageerd wordt na de feiten. Er is dus nog veel werk aan het uitbouwen van een preventief beleid.

Hoe kan men dat misbruik voorkomen? In 2014 werd met Child Focus een studiedag ingericht over de vraag wat daarvoor nodig is. Er werden een aantal goede buitenlandse voorbeelden gekaderd. In Vlaanderen bleek men nog nergens te staan. In 2016 was er nog geen actie ondernomen en heeft het UFC het heft in handen genomen. Met ondersteuning van een aantal andere actoren werd begonnen aan een projectvoorbereidend onderzoek. Daaruit vloeide een projectvoorstel voort en in mei 2017 Stop it Now!. De financiering gebeurt door enerzijds Vlaams minister van Volksgezondheid, Welzijn en Gezin, minister Vandeuren en het fonds Gerald Futter van de Koning Boudewijnstichting.

De kernboodschap van Stop it Now! is dat pedofiele gevoelens niet een keuze zijn, maar wat men daarmee doet wel. Het project stuurt uit dat er hulp beschikbaar is, en nodigt uit tot gesprek om te voorkomen dat het ontaardt in seksueel kindermisbruik, maar ook in stigmatisering, sociale uitsluiting enzovoort. Een belangrijke sleutel in het preventieproject is de hulplijn die specifiek gericht is op die doelgroep en hun naasten, en telefonisch en per e-mail kan worden bereikt. Het is de bedoeling een laagdrempelig aanbod aan te reiken omdat de stap naar de hulpverlening of behandeling al groot is. Er moet een simpele toegangspoort zijn. Er is ondersteuning, informatie en advies beschikbaar en waar nodig ook toeleiding naar de gepaste zorg. Anonimiteit en vertrouwelijkheid zijn cruciaal. De medewerkers van de hulplijn zien niet wie er belt en niemand hoeft zijn identiteit kenbaar te maken. De oproep verschijnt evenmin op factuur.

Het gaat om een preventieproject en dus meer dan alleen een hulplijn. Er wordt aan preventie van seksueel kindermisbruik gedaan, via onder meer sensibilisering en voorlichtings- of bekendmakingsacties voor Stop it Now!. Ook maatschappelijke beeldvorming is zeer belangrijk. De hulplijn wordt kwaliteitsvol en evidencebased gehouden. De medewerkers moeten kennis hebben van de problematiek en worden daartoe opgeleid. Omdat ze vaak worden geconfronteerd met mensen met suïcidegedachten wordt samen met de Zelfmoordlijn nagedacht over een juiste benadering. Met het Stop it Now!-project is ook internationale interactie mogelijk met projecten die al meer ervaring hebben. Behalve die ondersteuning kan men nog rekenen op een stuurgroep die de onafhankelijkheid bewaakt en stuurt in centrale thema's, vanuit de kennis van organisaties zoals Sensoa, Child Focus, Zorgnet-Icuro, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, UFC, en het ITER-behandelcentrum in Brussel, dat ook een hulplijn heeft en beschikt over expertise in dadertherapie.

Wie is de doelgroep? In eerste instantie zijn dat mensen met pedofiele gevoelens en zij die zich zorgen maken over hun seksuele gevoelens of gedrag ten aanzien van minderjarigen. De meerderheid kan dergelijke gevoelens een plaats geven en vormt niet meteen een bedreiging inzake seksueel kindermisbruik. Daarnaast zijn er de mensen die zich zorgen maken over hun seksueel gedrag naar minderjarigen, maar niet noodzakelijk pedofiel zijn. De focus moet derhalve niet op die groep liggen, maar veel breder gaan. Ook voor de naasten kan het zeer confronterend zijn om met personen om te gaan die er pedofiele gevoelens op nahouden of zorgwekkend gedrag vertonen in die zin. Het blijft een heikel thema en dan is een laagdrempelig aanbod ook voor hen essentieel. Het kan dan gaan om partners, familie, vrienden, maar ook om betrokken professionals, zoals leraren, huisartsen of opvoeders. Ook zij kunnen terecht bij Stop it Now!. Verder houdt men zich bezig met de maatschappelijke beeldvorming rond dit thema.

De doelen zijn duidelijk. In de eerste plaats probeert men seksueel kindermisbruik te voorkomen. Daarnaast wil men samen met hun naasten ondersteuning bieden voor een doelgroep die moeilijk de weg naar hulpverlening vindt. Het is reeds belangrijk dat ze met iemand over het probleem kunnen praten. Ook dat draagt bij aan preventie. Voorts wil men drempelverlagend werken in functie van

de gespecialiseerde en reguliere hulpverlening. Ook de maatschappelijke beeldvorming speelt een grote rol inzake preventie.

De hulplijn bestaat ongeveer zeven maanden. Tot 31 december 2017 waren er in totaal 315 contactnames, waarvan 60 percent per e-mail en 40 percent via telefoon, met name 130 telefonische en 185 e-mail-contacten. In Nederland zijn er opvallend meer telefonische contacten en minder e-mail.

Wie gebruikt de hulplijn en bereikt men de doelgroep? Van de groep die de hulplijn contacteert, is 57 percent bezorgd over eigen seksuele gevoelens of gedrag. Zowat 21 percent maakt zich zorgen om een ander, waaronder 13 percent dichte naasten – partners, familieleden en vrienden – en 8 percent professionals. Er komen ook heel wat maatschappelijke en informatieve vragen: meer dan gedacht in elk geval. De 5 percent anderen zijn voornamelijk telefonische oproepen die onmiddellijk inhaken. Wat dat impliceert, is niet bekend, maar intrigeert wel. In elk geval zitten daarin ook valse oproepen vervat. Dat percentage valt goed mee en ligt onder de verwachting. Men bereikt alvast de doelgroep.

Doorverwijzing maakt ook een belangrijk deel van de opdracht uit. Het is de bedoeling een laagdrempelig aanbod te verzekeren om de stap naar gepaste hulp te verkleinen. Het gaat over gespecialiseerde zorg voor een seksuele problematiek en kan net zo goed om reguliere ondersteuning gaan voor naasten of voor wie om zichzelf bezorgd is. Vaak volstaat een psychosociaal aanbod. In de voorgaande operationele maanden is in 38 gevallen doorverwezen, voornamelijk voor personen die zich zorgen maken om eigen voorkeuren en gedrag. De meesten zijn doorgestuurd naar gespecialiseerde behandelcentra. Het UFC werkt er nauw mee samen en probeert ook goed af te stemmen. Als iemand wordt doorverwezen, dan is dat anoniem, maar de hulplijn laat wel weten dat er mogelijk iets aankomt. Er wordt dan ook teruggekoppeld of er ook echt iemand is binnengekomen. Alles blijft anoniem en het is dus zeer moeilijk om de evolutie op te volgen. Men ziet wel of de doorverwijzingen ook echt tot iets leiden.

Een schema van het Finse Save the Children verduidelijkt het belang van preventie en vergelijkt de kosten ervan met die van een juridische vervolging nadat strafbare feiten werden gepleegd. De juridische vervolging werd berekend op 149.000 euro terwijl drie jaar therapie 9600 euro kost. De bedragen liggen in Vlaanderen allicht anders, maar bij de juridische berekening werd enkel rekening gehouden met behandeling en bestraffing, en nog niet eens met de gevolgen voor de slachtoffers. Het is duidelijk dat preventie minder kost en bovendien kan voorkomen dat er slachtoffers vallen.

Qua preventie zijn er vanuit onderzoek nog verschillende aanbevelingen. Een schema van 1991 geeft aan wat er voor verschillende vormen van criminaliteit op verschillende niveaus moet gebeuren. Voor seksueel kindermisbruik, seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik algemeen, moet men zich richten op drie niveaus. Preventie-initiatieven zijn voornamelijk gericht op slachtoffers. Dat is van belang, maar mag niet het enige zijn. De verantwoordelijkheid mag niet alleen bij slachtoffers worden gelegd als men echt aan preventie wil doen. Om misdrijven te voorkomen, moet men zich evenzeer richten op daders en potentiële plegers. Dat wekt vaak weerstand, maar is zeer belangrijk. Slachtoffer- en daderperspectief en ook situatiegerichtheid moeten naast elkaar staan. Bovendien moet op alle niveaus van de samenleving worden gemikt. In eerste instantie is dat het primaire, gericht op algemene burgers, om aanvaardbaarheid en juiste waarden en normen aan te brengen. Vervolgens is er het secundaire niveau waarin de Stop it Now!-hulplijn zich voornamelijk situeert en dat zich richt op potentiële risicogroepen. Tertiair zit men op het spoor van voorkoming van nieuw seksueel kindermisbruik, waar het in beide andere

niveaus gaat om algemene preventie. In het derde niveau gaat het om bestraffing, maar ook om behandeling, om verder kwaad te voorkomen.

Hoe draagt Stop it Now! bij? Primair richt het project zich vooral op de media. De oproepen zijn media-afhankelijk want in de communicatie moet voor elk medium de juiste terminologie worden gehanteerd. Mythes moeten worden ontkracht en ook bekendmaking speelt een rol. Secundaire preventie zet in op het toeleiden naar gespecialiseerde centra. Een aantal mensen zoekt immers zelf de weg naar hulp en zorg vooraleer er sprake is van misdrijven. Tertiair is er een doorstroom vanuit justitie na een veroordeling. Tegelijk zijn er mensen die al feiten hebben gepleegd maar onder de radar van justitie en politie bleven. In die groep vindt slechts een minderheid de weg naar hulpverlening. Daar kan Stop it Now! ook aan bijdragen.

In het kader van preventie van seksueel kindermisbruik raadt men aan preventie vanuit diverse perspectieven te benaderen. Het moet op alle niveaus worden aangepakt en er moet ook vervolghulp gekoppeld worden aan wat Stop it Now! aanbiedt. Er werd een toegangspoort gecreëerd, waarachter de gespecialiseerde behandeling ook echt voorhanden moet zijn. De gespecialiseerde voorzieningen worden voorsnog enkel gefinancierd in het kader van het vermelde samenwerkingsakkoord, en met name voor het behandelen van seksuele daders. Er is een stuk vrijwillig aanbod vanuit goodwill, maar dat valt snel weg als er wachtlijsten zijn. Het preventief aanbod moet worden verzekerd.

Tot slot moet preventie van seksueel kindermisbruik of misbruik uitgaan van een visie op verschillende doelgroepen. Het gaat niet alleen om pedofilie of specifieke karakteristieken. Het probleem moet veel breder worden onderzocht.

III. Uiteenzetting door Liesbet Stevens, expert seksueel strafrecht en gastdocent KU Leuven, Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen

1. Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen

Liesbet Stevens is expert seksueel strafrecht en als gastdocent verbonden aan, het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen van de KU Leuven. Daar doceert ze een cursus over het strafrecht en breder recht met betrekking tot seksualiteitsbeleving. Tegelijk is haar hoofdberoep adjunct-directeur van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, als onafhankelijke overheidsinstelling opgericht in 2002, met wortels in het gelijkheidskansenbeleid. De opdracht van het instituut is ambitieus. Het moet de gelijkheid van vrouwen en mannen beschermen en bevorderen en tegelijk bijzondere aandacht besteden aan het bestrijden van discriminatie op grond van geslacht. Daarbij moet onder meer de techniek van gendermainstreaming worden aangewend om een genderperspectief in elke vorm van beleid te doen integreren en aan te moedigen.

Concreet wordt juridische bijstand verleend over wetgeving inzake de gelijkheid van vrouwen en mannen en in het bijzonder over discriminatiewetgeving. Het meest opvallende aspect van de werking bestaat erin dat men niet enkel advies en bijstand kan verzorgen voor slachtoffers, en kan bemiddelen, maar het is net zo goed mogelijk dat ze begeleid worden tot in de rechtbank. Dat is uniek.

Er wordt van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen ook verwacht dat het onafhankelijke onderzoeken verricht en cijferanalyses maakt. Op basis daarvan worden aanbevelingen en adviezen geformuleerd, in eerste instanties voor wetgevers en regeringen, maar net zo goed voor werkgeversor-

ganisaties en meer specifieke stakeholders. Er wordt ook ingezet op sensibilisering en op de belangrijke beleidsondersteunende taak.

2. Terminologie

Er wordt in verband met de thematiek van seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak een breed perspectief gehanteerd, wat het risico meebrengt dat men zich verliest in terminologie. Over definities kan men immers jaren debatteren vanuit verschillende invalshoeken en met talloze instanties, organisaties en sectoren. Het is echter niet altijd noodzakelijk om daarin uniformiteit te bereiken. Het concept seksueel grensoverschrijdend gedrag is zeer ruim en laat toe over heel veel aspecten te spreken.

Seksueel misbruik wordt als begrip vooral gehanteerd door experts om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover minderjarigen te duiden. Dat was de oorspronkelijke invalshoek, maar daar zit beweging in. Men kwam tot de vaststelling dat het veeleer gaat om een inherente kwetsbaarheid van slachtoffers en dat kan ook worden geprojecteerd op mensen met een beperking of patiënten van een hulpverlener of arts. De categorie is in die zin niet langer scherp afgeleid.

Seksueel geweld is als begrip ontstaan vanuit gedragingen die een inbreuk op de fysieke integriteit van slachtoffers maken, zowel bij meerderjarigen als minderjarigen. Bij seksueel misbruik van kwetsbare of zeer kwetsbare personen is het zelden nodig om fysiek geweld te gebruiken, al is het resultaat – verkrachting of aanranding – per definitie een inbreuk op de fysieke integriteit en dus te kwalificeren als seksueel geweld.

Bij de notie van seksuele intimidatie woedt de terminologische strijd zo mogelijk nog heviger. Gaat het over seksisme, seksuele intimidatie, verbaal seksueel grensoverschrijdend gedrag en wat zijn de limieten? Vanuit het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen acht men het begrip zeer nuttig omdat het meteen ook meeneemt wat het probleem is en het effect op slachtoffers. Dat maakt afbakening mogelijk. Het begrip wordt vooral gehanteerd ten aanzien van meerderjarigen. Er wordt ook uitdrukkelijk niet alleen naar het fysieke seksuele intimiderende gedrag gekeken, maar ook naar het verbale. Een verkrachting is ook een vorm van seksuele intimidatie, maar de notie laat toe ook heel andere dingen onder de loep te nemen. Soms is het nodig om met respect voor de ervaring van de slachtoffers, toch enige nuance aan te brengen. Dat zegt niets over hun ervaring, maar wel over hoe de maatschappij daarmee kan omgaan. Het toont welke categorieën nuttig zijn. Het juridische blijft een heel eigen logica en terminologie hanteren, zowel in arbeidsrecht als strafrecht. Voor strafrecht is de interpretatie zeer strikt. Een vage interpretatie in het strafrecht zou immers een inbreuk betekenen op de grondrechten. Voor de hulpverlening is het dan weer niet zinvol om met dergelijke strikte interpretaties te werken. Een ander terminologisch kader in hulpverlening en in strafrecht is dus normaal, al moeten beide sectoren met elkaar leren communiceren.

Hetzelfde geldt in de context van preventie. Er komt alleen nog een moeilijkheid bij, met name de nood aan drempelverlagend werken. Het gebruik van de notie seksueel geweld zal bij een aantal mensen al zorgen dat ze hun ervaringen niet als dusdanig zullen kwalificeren. Helder voorbeeld is dat bij een bevraging rond geweldervaringen een vrouw ervan uitging dat ze nooit slachtoffer van huiselijk geweld was geweest, ook al had haar man wel eens een vaas naar haar gegooit. De vaas miste doel, vandaar.

In het onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag merkt men dat het best is om uit te gaan van beschrijvingen van gedragingen met weinig ruimte

voor interpretatie. Die gedragingen moeten dan bevraagd worden bij slachtoffers en men moet bijgevolg aanvaarden dat er slechts naar bepaalde specifieke vormen van gedrag wordt gevraagd. Bij elke vorm van geweldbevraging riskeert men dus een enigszins gefragmenteerd beeld te krijgen. Om te vergelijken is het essentieel om te weten wat er bevraagd is en hoe de onderzoeksbegrippen geoperationaliseerd werden.

3. Seksuele intimidatie

3.1. Situering van de studie Violence against women: an EU-wide survey

Onderzoek vanuit het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen of andere organisaties die werken rond geweld, partnergeweld of andere vormen van gendergerelateerd geweld, neemt al veel vaker de ervaring van mannen mee. De discussie speelt op Belgisch en zeker op Vlaams niveau niet echt meer. In de studie Violence against women: an EU-wide survey, over geweld tegen vrouwen in de EU, werden 42.000 vrouwen bevraagd. De studie omvat een schat aan informatie over allerlei vormen van geweld, maar Liesbet Stevens beperkt zich tot de 'sexual harassment' of seksuele intimidatie.

Men heeft 11 situaties voorgelegd aan 42.000 vrouwen in de EU, met de vraag of ze er ooit mee werden geconfronteerd in de loop van hun leven en in de loop van het laatste jaar. Het betreft volgende situaties:

1. ongewenst aanraken, omarmen of kussen;
2. seksueel suggestieve commentaren of grappen die als beledigend worden ervaren;
3. ongepast uitnodigen voor afspraken;
4. intrusieve vragen over je privéleven die als beledigend worden ervaren;
5. intrusieve commentaren over fysiek voorkomen die als beledigend worden ervaren;
6. ongepast aanstaren of bekluren dat als intimiderend wordt ervaren;
7. iemand stuurde of toonde je seksueel expliciete afbeeldingen, foto's of voorwerpen die als beledigend worden ervaren;
8. exhibitionisme;
9. iemand die je tegen je wil deed kijken naar pornografisch materiaal;
10. ongewenste seksueel expliciete e-mails of sms'jes ontvangen die als beledigend worden ervaren;
11. ongewenste toenaderingspogingen die als beledigend worden ervaren op sociale media, zoals Facebook of internetchatrooms.

Zo impliceert de vraag naar ongepaste uitnodigingen voor afspraken bijvoorbeeld het aanhoudend en blijvend aandringen op een afspraakje met een vrouw en niet een algemene uitnodiging om met collega's iets te gaan nuttigen na het werk. Een voorbeeld van intrusieve vragen is het geval waarbij een collega zonder voorgaand contact informeerde of respondent wel eens masturbeerde in de douche. De vraagsteller vulde aan dat hij dat wel deed en dan aan de bewuste dame dacht. Voor de vrouw kwam het niet alleen beledigend, maar ook bedreigend over. Er zijn ook intrusieve vragen over het voorkomen.

De situaties 1, 2, 7, 8, 9 en 10 geven de meest ernstige van de feiten aan, getoetst aan de ervaring van de bevraagde vrouwen. De percentages zijn dan berekend, eenmaal op basis van de elf situaties, en dan nogmaals op grond van de zes als meest ernstig ervaren vormen van seksuele intimidatie. Het ongepast aanstaren of bekluren – iemand met de ogen uitkleden – wordt vaak als intimiderend ervaren. Men voegt dat eraan toe als kwalificatie-element omdat niet het kijken op zich een probleem is, maar wel de manier waarop en het creëren van een intimiderende omgeving. Een voorbeeld hiervan is iemand die

opstapt in een bijna lege trein en toch vlak voor een vrouw gaat zitten om haar dan de hele tijd aan te staren.

Het internet heeft vele mogelijkheden geopend, zoals het tonen en opsturen van seksueel expliciete afbeeldingen. Er zijn ook de reallifesituaties, exhibitionisme en het tegen iemands wil doen kijken naar pornografisch materiaal. Ze worden als zeer ernstige vormen van seksuele intimidatie ervaren. Voorts kan men ongewenste sms'jes of e-mails ontvangen die als beledigend worden ervaren. De ongewenste toenaderingspogingen die als beledigend worden ervaren op de sociale media zijn een klassieker waarbij na luttele communicatie de foto van een penis in erectie wordt toegestuurd. Ook dat komt beledigend over. Het wordt allicht minder als intimiderend ervaren omdat er afstand is.

3.2. Seksuele intimidatie van vrouwen boven de vijftien jaar

Wat zijn de resultaten in Belgische dan wel Europese context? 55 percent van de vrouwen in de EU geeft aan dat ze sinds haar 15 jaar met één van de 11 vormen in contact is gekomen. 45 percent geeft aan dat ze te maken kreeg met één van de 6 meest ernstige vormen. De cijfers voor België liggen hoger, met name respectievelijk 60 en 47 percent. Seksuele intimidatie is derhalve iets waarmee zeer veel vrouwen worden geconfronteerd en dan kan men spreken van een maatschappelijke problematiek.

Men zou denken dat landen die goed scoren qua gendergelijkheid minder last hebben van seksuele intimidatie, maar eerder het omgekeerde is het geval. Allicht is dat deels te verklaren omdat het herkennen van wat seksuele intimidatie inhoudt, mee is geëvolueerd met de inzichten inzake gendergelijkheid. De bewustwording is dus groter, vooral omdat die feiten een soort van ongelijkheid in stand houden tussen mannen en vrouwen, maar hierover is bijkomend onderzoek nodig.

Recent werd een studie van de UGent uitgebracht, die focust op Brussel. Zowat 90 percent van de vrouwen in Brussel zou al geconfronteerd zijn met vormen van seksuele intimidatie. Zelf kon Liesbet Stevens de studie nog niet analyseren, maar in eerste instantie moet men bekijken hoe de notie van seksuele intimidatie werd gedefinieerd. De cijfers zitten hoe dan ook zeer hoog. Zo is het openbaar vervoer een context waarin er veel seksuele intimidatie voorkomt en als dat veelvuldig voorkomt, stijgt de kans op ergere feiten.

Enkele jaren eerder heeft ook Vie Féminine zich aan een studie gewaagd, die cijfers opleverde die dichter in de buurt lagen van de Europese studie.

Jump richt zich als organisatie eerder op professionele vrouwen die carrière maken. In hun onderzoek kwamen ze op cijfers tussen 80 en 90 percent. Zij hebben hun doelgroep bevraagd, maar andere onderzoeken wijzen uit dat seksuele intimidatie een problematiek is die bij heel veel hoog opgeleide vrouwen voorkomt. Ook Europees gaat het om cijfers boven 70 percent. Toch moet men voorzichtig zijn bij interpretaties. Het maakt immers niet uit of het nu om 49,5 percent dan wel 52,3 percent gaat: elk slachtoffer is er één te veel.

De cijfers over sexual harassment in de EU-studie werden ook per leeftijdscategorie ingedeeld. Het probleem speelt vooral bij jonge mensen, met name van 18 tot 29 jaar. Zij rapporteren de meeste gevallen. Men weet niet of het risico na die groep afneemt of dat die generatie ook als ze eenmaal ouder is, 30-39 jaar, zal blijven aangeven dat er veel incidenten waren in het jaar ervoor. De vraag is of het leeftijdsgebonden is of dat er echt een stijging is van seksuele intimidatie in de samenleving. Dat antwoord is voorlopig niet bekend. Het is ook aannemelijk

dat een generatie die zich meer bewust is van seksuele intimidatie, ook meer zal aangeven daarvan slachtoffer te zijn.

Vele slachtoffers in dezelfde studie hebben het over verschillende effecten, maar 29 percent op Europees niveau stelt gevoelens van angst te hebben ervaren naar aanleiding van de meest ernstige vorm die ze zelf hadden ervaren. Een 20 percent heeft het over gevoelens van schaamte, nog eens 20 percent voelde zich kwetsbaar na het incident. Voor 30 percent kreeg het zelfvertrouwen een deuk. Gelukkig lijden niet alle slachtoffers van seksuele intimidatie hun hele leven onder de feiten of blijven ze niet getraumatiseerd. Zowat 55 percent geeft aan geen lange termijneffecten te blijven ondervinden van de meest ernstige vorm van seksuele intimidatie waarmee ze te maken kregen.

Een interview in Humo met Rutger Bregman duidt hoe zo'n effect werkt en hoe het erover praten en MeToo belangrijk kan zijn. In gesprekken met zijn zussen en zijn vrouw stelde de man vast dat die heel anders in de wereld staan dan hijzelf. Eén van zijn zussen neemt in de trein nooit plaats op een tweepersoons-bank omdat al twee keer een kerel zich naast haar ging zitten aftrekken. Daarover moest hij als man nog nooit nadenken. Hij zit waar hij wil. Veel ervaringen worden niet besproken, omdat ze tot de realiteit van de dag behoren en er een stilzwijgen over wordt bewaard. Wie het niet hoort, kan het dan ook niet weten. Men zou kunnen stellen dat het niet zo erg is om na te denken over waar je gaat zitten, en dus over je gebruik van de openbare ruimte. Maar het is in elk geval een belemmering van het gelijke gebruik van de openbare ruimte door mannen en vrouwen. Wat vooral speelt, is het cumulatieve effect van incidenten die elk op zich misschien niet zo'n grote impact hebben.

4. Gendergerelateerd geweld

Eind 2016 verscheen een specifieke Eurobarometer over gendergerelateerd geweld, met daarin ook Belgische cijfers.

'Seksueel getinte e-mails en berichten versturen'. 29 percent vindt het fout en weet dat het illegaal is. 50 percent vindt het wel verkeerd maar wist niet dat het illegaal is. 17 percent vindt het verkeerd maar meent dat het niet illegaal moet zijn en 2 percent vindt het niet verkeerd en vindt ook niet dat het illegaal moet zijn. Ongewenste seksueel getinte e-mails en berichten ontsnappen vaak aan het strafrecht. In een aantal gevallen kunnen redeneringen worden opgebouwd waarbij ze wel worden gevat. Men is iets creatiever als het voorkomt bij minderjarigen dan bij volwassenen. Algemeen is het als niet strafbaar te beschouwen.

'Collega's op ongepaste wijze aanraken'. Dat is een vage categorie waaronder heel wat handelingen vallen die wel degelijk strafbaar zijn. 38 percent van de Belgen vindt het verkeerd en weet dat het illegaal is. 42 percent vindt het verkeerd maar wist niet dat het illegaal is. 16 percent vindt het verkeerd maar vindt niet dat het illegaal moet zijn en ook weer 2 percent vindt het niet verkeerd en meent dat het niet illegaal moet zijn.

'Seksueel getinte commentaar geven op of seksueel getinte 'grapjes' maken tegen een vrouw op straat'. 17 percent vindt het verkeerd en weet dat het illegaal is. 40 percent vindt het verkeerd en denkt niet dat het illegaal is. Toch zit men volgens Liesbet Stevens in het merendeel van de situaties wel degelijk in een strafbaarheidscontext. 35 percent vindt het misschien wel verkeerd, maar vindt tegelijk dat het niet strafbaar moet zijn. 6 percent vindt het niet verkeerd en stelt dat het niet strafbaar hoeft te zijn.

5. Wettelijk kader

Binnen het strafrecht zijn de meest voor de hand liggende strafbepalingen de aanranding van de eerbaarheid, met uitdrukkelijk ook voyeurisme en wraakporno die recent strafbaar werden gesteld. Voorts is er verkrachting. Zeer veel gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen strafrechtelijk worden gekwalificeerd als stalking. Dat is een categorie die enorm veel aan het gerecht wordt gemeld. Er is ook de nog niet zo gekende wet rond wat men in het strafrecht 'strafbaar seksisme' noemt. Dat maakt het onderscheid met andere niet-strafbare vormen.

In het kader van het arbeidsrecht en meer specifiek de Welzijnswet – en dat is een grote verdienste, al kan er altijd nog een tandje worden bijgestoken – is er al heel lang een zeer goed beleid uitgebouwd over ongewenst seksueel gedrag op het werk. Dat evolueerde naar ongewenst grensoverschrijdend gedrag. Daaronder worden ook pesterijen en dergelijke ondergebracht. Daar stapt men weg van de verantwoordelijkheid van slachtoffers en legt die bij de werkgever die een veilige werkomgeving moet creëren. Als dat goed wordt opgenomen, vooraleer zich incidenten voordoen, dan kan er een beleid worden uitgewerkt. Dat moet het mogelijk maken om preventief in te grijpen. De verantwoordelijkheid zit dan niet vast in een conflict tussen dader en slachtoffer, maar gaat uit van het uitbouwen van veiligheid op het werk en de zaken bespreekbaar maken en organiseren. Coaching speelt op dezelfde manier bij werkgevers, en specifiek bij vertrouwenspersonen en preventieadviseurs. De voorbije jaren werd veel aandacht besteed aan burn-out en andere psychosociale problemen, maar het pure machtsmisbruik dat zich onder meer uit in vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag werd eerder naar de achtergrond verdreven. Dat verdient opnieuw meer aandacht.

De zogenaamde Genderwet, of de Antidiscriminatiewet voor wat betreft geslacht, is het instrument waarmee het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen het meest werkt. De Genderwet is gericht op de Europese richtlijn. In die Europese context had men in vele lidstaten nog niet de arbeidsrechtelijke bepalingen die er in België al waren. Zo zijn de gevallen van seksuele intimidatie en seksuele pesterijen op het werk allemaal in de richtlijn ondergebracht. Bij omzetting in België werd dit nog eens in de Genderwet opgenomen. Dat is niet slecht omdat het in laatste instantie en na uitputting van alle arbeidsrechtelijke kanalen, toch nog een soort opvolging kan garanderen.

Veel mensen denken bij discriminatie niet meteen aan seksuele intimidatie. De eerste aanspreekpunten zijn de mensen die vanuit de diensten welzijn op het werk bezig zijn met de Welzijnswet. Vormen van seksuele intimidatie kunnen worden aangeklaagd als vormen van discriminatie, als alle andere wegen zijn uitgeput. Ook aanzetten tot seksuele intimidatie is een misdrijf en kan voor de strafrechter worden gebracht. De meldingen die binnenkomen, wijzen wel uit dat dat zeer weinig is geweten. Men wil wel werken aan hoe er meer meldingen kunnen komen, maar men vindt het vooral cruciaal dat mensen naar de klassieke structuren worden toegeleid.

6. Strafbaar seksisme

De minst bekende regelgeving in het strafrechtelijke kader is het strafbaar seksisme. Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen bracht er een foldertje over uit. Legistiek is het niet de mooiste bepaling, maar het biedt wel een instrument dat een lacune opvult in het strafrechtelijke kader. Wat wordt strafbaar gesteld met de wetgeving, is elke uitspraak of handeling in het openbaar die duidelijk bedoeld is om zich seksistisch te gedragen. Er moet dus een herkenbare intentie zijn. Die omschrijving is zeer breed. Een publieke plaats

omvat zowel openbaar vervoer, de straat of de werkplek, die een semipublieke plaats is, net als een zwembad of bibliotheek. Het gaat om alle plaatsen waar mensen vrij en ongedifferentieerd binnen mogen, zelfs als er een lidmaatschap vereist is of voorwaarden aan verbonden zijn. En dan zijn er nog de plekken waar er getuigen zijn. Een concreet voorbeeld is het recente filmpje van Boef dat in de wagen werd gemaakt. Dat wordt gekwalificeerd als openbare plaats omdat er getuigen en meerdere slachtoffers aanwezig zijn.

Een voorwaarde die blijkt uit parlementaire voorbereidingen, is de bezorgdheid van de wetgever om de vrije meningsuiting te blijven beschermen. Het moet gaan over één of meer specifieke – te begrijpen als identificeerbare – personen. De vrijheid van meningsuiting is voor de strijd van gendergelijkheid altijd een zeer belangrijk mensenrecht geweest. Men is niet bereid daarop toe te geven. Daarom is het goed dat het beperkt blijft tot situaties waarbij identificeerbare personen seksueel geïntimideerd worden of slachtoffer worden van seksistisch gedrag. Maar het betekent ook dat allerlei absoluut seksistische uitspraken niet worden gekwalificeerd als dergelijk seksisme. Zo is er een plastisch chirurg die geregeld de mogelijkheid krijgt om uitspraken te doen als “alle vrouwen zijn hoeren”. Dat ressorteert niet onder de noemer van het vermelde strafbaar seksisme. Het is een algemene uitspraak en de vrije meningsuiting moet dan primeren. Een sterke samenleving kan daarmee om en reageert zelf. Het eigenlijke seksistische karakter van het gedrag zit hem in het vernederen of als minderwaardig beschouwen of het reduceren tot zijn of haar geslacht van een persoon. Bovendien moet het gevolg een ernstige aantasting van de waardigheid van een persoon behelzen. De link met die waardigheid is nuttig en laat in mensenrechtelijke context toe dat de wetgever bepaalde discussies kan uitsluiten.

7. Nationaal Actieplan Gendergerelateerd Geweld 2015-2019

Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen neemt ook een rol op in het kader van het Nationaal Actieplan rond Gendergerelateerd Geweld. Dat werd in 2015 gelanceerd voor de bestuursperiode tot 2019. Op Belgisch niveau is dat een platform waar iedereen elkaar vindt. Het eigenlijke opstellen van het plan gebeurt in nauwe samenspraak met alle Belgische beleidsniveaus en alle beleidsverantwoordelijken, dus iedereen die de bevoegdheid heeft om maatregelen te treffen tegen gendergerelateerd geweld. Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen zit daarbij in een beleidsondersteunende en coördinerende rol, volgt het proces op en verzamelt alle mogelijk input van experts over wat beter kan op het vlak van de strijd tegen gendergerelateerd geweld. Het instituut legt uit waarom experts iets belangrijk vinden, maar het is aan de politiek om de keuzes te maken.

Het vijfde nationaal actieplan is gebaseerd op het kader van de conventie van Istanboel dat, als verdrag van de Raad van Europa tegen gendergerelateerd geweld, door België werd geratificeerd en waarvoor het instituut optreedt als coördinerend orgaan voor België. Een zeer handige tool zijn de zes p's: policy, prevention, protection, prosecution, provision en partnership. Om tot een goed beleid te komen moet eender welke deelproblematiek van gendergerelateerd geweld, en vermoedelijk ook andere vormen van geweld, aan deze p's worden getoetst. Dat beleid moet steeds een geïntegreerd beleid zijn waaraan alle betrokkenen moeten meewerken. Het engagement moet vanuit de top van organisaties komen. Als dat niet het geval is, is een goede integratie onmogelijk.

Het beleid moet helder en transparant zijn. Niet tot in het absurde, maar het moet duidelijk zijn wat er te gebeuren staat, samen met de juiste instructies. Het beleid moet ook gekend zijn en meegedeeld. Er moet dus een communicatie over bestaan, want anders is het niet transparant. Vrees voor afschrikken mag niet

beletten dat er een beleid wordt gevoerd. Dat er een beleid is, wil niet zeggen dat er geen overtredingen zijn, maar de organisatie is voorbereid.

Een recente vaststelling die in het licht van MeToo aan de oppervlakte kwam, is dat een beleid vooral herhaald moet worden. Zo hebben veel organisaties opnieuw gegevens rondgestuurd van vertrouwenspersonen of nog eens duidelijk aangegeven welk gedrag niet getolereerd wordt en waar men terecht kan.

De neiging om te worden meegesleurd in de tertiaire preventie en dus repressief en retroactief op te treden, is groot. De ambitie moet hoger liggen door na te denken over primaire en secundaire preventie en te bekijken hoe men ermee moet omgaan. Daarom is het ook nodig om een onderscheid te maken tussen alle mogelijke vormen van geweld die elk een eigen aanpak vragen.

Bescherming van slachtoffers durft men al eens te vergeten. In de mate van het mogelijke moeten mensen voor de feiten beschermd worden in het kader van een preventieve aanpak, maar ook na de feiten is bescherming van belang.

Bij de wet van 22 mei 2014 ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte, werd de mogelijkheid gecreëerd om beheerders van publieke en semipublieke ruimtes aan te spreken op hun verantwoordelijkheid. Een publieke ruimte moet veilig zijn voor alle gebruikers. Al te vaak zijn er strikte regels over wat mag en niet mag in de context van de specifieke dienstverlening, bijvoorbeeld in een bibliotheek over hoe een gebruiker met de boeken moet omgaan, maar ontbreekt duidelijkheid over hoe men een situatie aanpakt waarbij iemand een andere persoon lastigvalt. Een raamwerk voor volwassenen is dan nuttig.

Sancties moeten ruimer worden opgevat dan wat men onder straffen begrijpt. Het kan bijvoorbeeld ook gaan over definitieve of tijdelijke uitsluiting van een gebruiker. Een van de grootste gevaren rond seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag is dat de mythe van het seksuele monster erop wordt losgelaten en dat men geen onderscheid meer maakt tussen de vormen van gedrag die ernstig zijn of minder ernstige categorieën. Dat verhoogt het risico op een disproportionele reactie. Het heeft ook tot gevolg dat men bepaalde gedragingen niet als dusdanig wil kwalificeren omdat er dan gigantische implicaties tegenover staan. Toch moet men over sancties willen nadenken zodat slachtoffers zich niet in de steek gelaten voelen.

Naast slachtoffers en daders zijn er nog andere categorieën betrokkenen, en die laten kunnen een rol spelen in de strijd tegen gendergerelateerd geweld. Ook zij moeten ondersteuning kunnen krijgen. Samenwerking met alle stakeholders en beleidsmakers is essentieel.

IV. Vragen van de commissieleden

Met het oog op de suggestie van een vlaggensysteem voor volwassenen wil *Lionel Bajart* weten of er ook vanuit gevangenen vragen tot ondersteuning komen.

Is het arbeidsrecht toepasbaar in sectoren met veel vrijwilligers, bij freelancers, zelfstandigen en schijnzelfstandigen?

Veel gevallen van agressie worden niet aangegeven. De stap naar hulpverlening wordt vaak niet of te laat ingezet. Zijn daar internationale verschillen te noteren? Zijn er voorstellen om dit te verbeteren?

Bert Moyaers noteerde dat het vlaggensysteem steeds verder wordt geïmplementeerd en dat steeds meer professionals ondersteuning aanvragen. Als men het vlaggensysteem in het onderwijs wil integreren in het lessenpakket, moet de leerkracht als professional dan niet onderlegd zijn inzake het vlaggensysteem? Hoe en wanneer moet dat worden gerealiseerd?

Een verdiepte samenwerking tussen de verschillende hulplijnen kan meer expertise binnenbrengen in 1712, want voorlopig geldt het eerder als doorverwijsnummer. Een slachtoffer heeft immers nood aan de nodige expertise vanaf het eerste contact.

Minister Vandeurzen wil het beleid rond seksueel grensoverschrijdend gedrag verankeren in algemene kwaliteitsnormen. Deze bereidheid is er niet bij elke minister. Hoe kan dat worden aangepakt?

Minne De Boeck had het over de 44.000 mannen met pedofiele gevoelens. Zijn er ook vrouwen met dezelfde problematiek?

De hulplijn 1712 is vooral bedoeld voor wie bezorgd is over eigen gevoelens of gedrag. Zitten daar ook plegers tussen? Onderzoek wijst uit dat pedofielen doorgaans al meer slachtoffers maakten vooraleer ze veroordelingen oplopen. Toont dat niet aan dat ze hun gedrag niet meteen als problematisch ervaren?

Hoogopgeleide vrouwen zijn blijkbaar vaak het slachtoffer van seksuele intimidatie. Heeft dat te maken met de functie die ze bekleden of met hun groter bewustzijn van de problematiek?

Elke Van den Brandt vraagt wanneer de studie beschikbaar is over cijfers bij personen met een handicap. Kan de koepel van de voorzieningen niet ondersteunend werken, want de werklust voor VAPH is reeds zeer groot.

Het is logisch dat aan 1712 een duidelijke rol moet worden toebedeeld, maar is het ook niet nodig om het steunpunt sterker uit te bouwen? Beschikt men over de nodige deskundigen of is er een uitbreiding van de expertise nodig? Moet het ook niet na de kantooruren bereikbaar zijn? Minister Vandeurzen heeft intussen geventileerd dat hij daar extra middelen voor wil inzetten, maar expertise alleen is niet genoeg.

Men vertrekt heel sterk van mannen met pedofiele gevoelens. Is het echt een mannelijk fenomeen?

Elke vrouw heeft wel een verhaal over seksisme, maar wellicht overkomt het ook mannen. Wordt dat niet onderschat? Is het niet zinvol die cijfers ook mee te nemen?

Spreekt men bij de wet over seksisme niet beter over geaardheid en niet over geslacht?

'Als het echt zo bedoeld is', wordt bij strafbaar seksisme vaak als criterium gehanteerd. Moet men daaruit afleiden dat feiten uit lompe onwetendheid het strafbereik ontlopen?

Hoever staat het met de uitvoering van het Nationaal Actieplan Gendergerelateerd Geweld 2015-2019 en de 235 acties die erin worden beschreven?

Sensoa werkt eerder sensibiliserend dan sanctionerend. Nochtans is een sanctionerend beleid nuttig om een mentaliteitswijziging te realiseren. Is die ook niet nodig bij het politie- en veiligheidsbeleid dat sterk uitgaat van wat de grote

bedreigingen zijn voor de natie en minder naar wat de mensen in de sociale omgang als een bedreiging ervaren? Moet de perceptie van veiligheid van vrouwen en mannen niet meer naar voren komen in het bepalen van prioriteiten voor politie- en veiligheidsbeleid?

Joris Poschet verwijst naar het nieuwe decreet op de sportfederaties. Zal de aanstelling van een API verplicht worden bij de koepels en zal dat een voorwaarde voor erkenning zijn? Bij de Vlaamse Sportfederatie werd het project, 'Clubgrade' opgestart met betrekking tot grensoverschrijdend gedrag, naar aanleiding van het systematisch pesten binnen een voetbalploeg van eerste klasse. Dat is een goed initiatief, want ruimer dan enkel seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Bij de internationale vergelijking van seksuele intimidatie scoren de westerse landen vreemd genoeg slecht. Er werd vooropgesteld dat men in andere landen seksuele intimidatie allicht niet als dusdanig 'herkent'. Het woord 'aanvoelen' zou echter meer op zijn plaats zijn. De tijd dat hij in Polen woonde doet hem vermoeden dat complimentjes ten aanzien van vrouwen daar op een meer klassieke wijze worden aangevoeld.

Herman Wynants vraagt hoe ver het staat met de opleiding API waaraan Sensoa werkt. Zal die opleiding toegankelijk zijn vanuit andere beleidsdomeinen?

Tijdens vorige hoorzittingen was er sprake van een jongerenversie te ontwikkelen van het vlaggensysteem, omdat de huidige versie werd ontwikkeld in functie van volwassen begeleiders. Hoe ver staat het met deze jongerenversie?

Miranda Van Eetvelde vraagt hoe men het gebrek aan nuance in publieke debatten kan aanpakken. De MeToo-beweging is hier een voorbeeld van, met eerst een escalatie, en daarna allerhande tegenreacties.

Hoe kunnen minder ernstige feiten ook onder de aandacht worden gebracht en eventueel strafrechtelijk vervolgd?

In hoeverre is er onvoldoende ondersteuning voor wie Stop it Now! contacteert? Is er nazorg voor cases die daar terechtkomen? Wordt er meegewerkt aan preventie op primair, secundair en tertiair niveau? Moet het daar mee worden ingeschakeld?

Katrien Schryvers vraagt hoe het begrip 'pedofiele gevoelens' precies wordt ingevuld. Wanneer is daarvan sprake? En over welke leeftijdscategorie gaat het en evolueert dat? Waar en hoe wordt dit afgebakend?

Er werd gesteld dat Sensoa het kwaliteitskader van Welzijn zeer goed vindt. Alle sectoren hebben een eigenheid. Binnen de welzijnssector hangt alles nauw samen met erkenning en financiële stromen, maar dat is anders in andere sectoren. Hoe ziet men dat elders concreet implementeerbaar?

V. Antwoorden van de sprekers

Liesbet Stevens gaat in op het arbeidsrecht en of dat een rol kan spelen in sectoren met veel vrijwilligers. Het arbeidsrecht richt zich op drie relaties. De werkgever van een organisatie draagt de verantwoordelijkheid om een veilige werkomgeving te creëren. De relaties tussen leidinggevenden en werknemers vallen onder de arbeidsrechtelijke verplichtingen. Men mag niet uit het oog verliezen dat het ook kan gaan om seksueel grensoverschrijdend gedrag van een werknemer ten overstaan van een leidinggevende, maar net zo goed collega's

onderling. De werkgever heeft de verplichting om te voorzien in een veilige werkplek en moet zijn personeel dus ook beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag door derden die op de werkplek aanwezig zijn, zoals klanten, leveranciers of vrijwilligers.

Vrijwilligers vallen in eerste instantie wel buiten de bescherming van de arbeidsrechtelijke context als slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag door werknemers of andere vrijwilligers. Dat kan deels worden verholpen met interne reglementen. Maatregelen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag hoeven dus niet buiten het bereik te vallen van het goed beleid van een organisatie. Als er al verplichtingen zijn inzake vertrouwenspersonen en preventieadviseur, dan is makkelijk na te gaan of het zinnige opties zijn om aan te bieden aan vrijwilligers en gebruikers.

Er zijn inderdaad verschillen in cijfers op internationaal vlak. Dat is mogelijk maar niet noodzakelijk het gevolg van underreporting. In België zetten mogelijk meer mensen de stap naar aangifte in zowel niet-justitiële als justitiële systemen. De aanhoudende aandacht in de Belgische context voor partnergeweld en gendergerelateerd geweld doet de aangiftebereidheid mogelijk toenemen.

Belangrijke vaststelling is wel dat men grensoverschrijdend gedrag niet enkel bij politie en justitie wil aankaarten. Het wordt bijvoorbeeld ook met de arts besproken. Artsen moeten beter worden opgeleid om ruimte te creëren voor een gesprek over seksueel geweld of partnergeweld. Professionals moeten tools aangereikt krijgen om dergelijke zaken bespreekbaar te maken. Ze moeten kennis hebben van het fenomeen, signalen kunnen oppikken en de juiste manier hebben om iets bespreekbaar te maken. Sommige artsen stellen na 40 jaar praktijk nooit een slachtoffer van partnergeweld te zijn tegengekomen. Die waren er zonder twijfel wel, maar ze wisten niet hoe het bespreekbaar te maken.

Erika Frans wijst op een andere dynamiek in een partnerrelatie. Wil men die behouden, dan gaat men vaak enkel bij de hulpverlening aankloppen en geen aangifte doen bij politie of justitie. Dat breekt de relatiedynamiek. België is uniek met zijn breed hulpverleningslandschap dat de mogelijkheid biedt om het anders op te lossen en dat is ook niet slecht. Nadeel is een soort onderrapportage: wat gezien wordt is het topje van de ijsberg en er valt veel uit de politiestatistiek. Voor een correcte inschatting van de problematiek moet men allerlei cijfers naast elkaar leggen – van hulpverlening, Kind en Gezin tot vertrouwenspersonen. Maar als het enkel om de cijfers te doen is, lijkt het niet nodig om meer aangiftes na te streven.

Liesbet Stevens meent dat men enkel betrouwbare cijfers kan bekomen met prevalentieonderzoek. Dat is duur, maar hoeft niet jaarlijks. Het kan vijfjaarlijks of zelfs tienjaarlijks en levert dan voldoende informatie op om de tendensen op te volgen. Het einddoel moet inderdaad niet zijn dat alle vormen van gendergerelateerd geweld worden aangegeven bij politie en gerecht. Er is immers een grote diversificatie in de vormen en contexten. Wat kan of zou moeten gebeuren hangt af van het soort geweld en wat betrokkenen zelf als oplossing zien. De onderrapportering bij politie en gerecht is dus geen probleem op zich. Toch moet meer worden ingezet op een verhoogde aangiftebereidheid in een context van seksueel geweld, zeker buiten partnerrelaties waar het behouden van de relatie geen rol speelt. Politie en gerecht moeten de manier waarop zij met de problematiek omgaan, kritisch blijven bekijken. Slachtoffers spelen daarin eveneens een rol. Politie en gerecht moeten ook meer mogelijkheden aangereikt krijgen dan alleen gevangenisstraf of boete.

In het kader van het Nationaal Actieplan Gendergerelateerd Geweld worden zorgcentra seksueel geweld opgestart, initieel in drie proefprojecten, onder meer

in Gent en Brussel. Waar het slachtoffer centraal staat, waar multiprofessionele zorg aangeboden wordt, stijgt trouwens de aangiftebereidheid.

Vertrouwenscentra voor minderjarige slachtoffers van allerlei vormen van geweld kunnen eventueel ook functioneren voor geweld ten aanzien van meerderjarigen. Het is in elk geval een veilige zone waar dingen besproken en aangepakt kunnen worden, met het gerecht als stok achter de deur. Family Justice Centra zijn hiervan een voorbeeld.

Men gaat ervan uit dat seksuele intimidatie bij hoog opgeleide vrouwen echt meer voorkomt, maar ook dat zij zich er meer bewust van zijn. In veel sectoren vormen vrouwen aan de top een belangrijke minderheid. Dat is vaak een kantelmoment waarop gendergerelateerde intimidatie opduikt in het kader van een machtsstrijd. Hoog opgeleide vrouwen hebben doorgaans de waarde van gendergelijkheid meer geïnternaliseerd en bestempelen bepaalde gedragingen sneller als problematisch.

Het stereotiepe beeld van mannen als daders en vrouwen als slachtoffers, is wat zich meestal ook aandient, al zijn mannen soms ook het slachtoffer van seksuele intimidatie. Er is meer diversiteit bij de slachtoffers dan bij de daders, al is het verschil in slachtofferschap bij jonge kinderen veel minder groot dan bij volwassenen. Slachtofferschap bij jongens eindigt rond de meerderjarigheid, bij meisjes blijft het bestaan.

Het gaat in essentie over seksestereotypen en in die optiek is de opmerking dat de wet ter bestrijding van seksisme niet louter gaat over geslacht maar ook over geaardheid, volkomen terecht. Mensen worden seksistisch benaderd als ze uit de klassieke seksestereotype rol durven stappen: vrouwelijke mannen, mannelijke vrouwen en vrouwen die gedrag stellen dat niet past in de klassieke rol als vrouw. "Een vrouw die 's avonds laat nog op het openbaar vervoer zit, lokt het zelf uit.", en meer van dat soort redeneringen sluiten daarbij aan. Seksuele intimidatie heeft een sterke link met zeer stereotiepe opvattingen over mannen en vrouwen.

Ook de verschillen die zichtbaar worden in de Europese context hebben waarschijnlijk te maken met de sterkte van de seksuele stereotypes. In samenlevingen waar aandacht voor gendergerelateerd geweld algemeen beperkter is, seksestereotypes van toepassing zijn en de opvatting nog leeft dat partnerproblemen privé zijn en binnenskamers moeten worden afgehandeld, is de schaamte verbonden aan het slachtofferschap zeer hoog. De drempel is zo hoog dat het gemakkelijker is om te doen alsof er niets is gebeurd. Onderliggend spelen enorme psychologische elementen. Daarin schuilt mee de oorzaak van het minder goed herkennen van afwijkend gedrag en van redenen waarom daders bepaalde daden stellen.

Moeten politie en gerecht meer aandacht besteden aan de problematiek en is er nood aan sanctionerend beleid in het kader van seksuele intimidatie? Zonder twijfel ja. Het vlaggensysteem kan helpen om te bepalen wat een proportionele reactie kan zijn. In openbare ruimte gaat het vaak over onbekende daders. Het is dan zaak om creatief na te denken over het in beeld brengen van de problematiek. De Brusselse staatssecretaris voor Gelijke Kansen heeft hierover reeds enkele denksporen opgeworpen. In Mechelen zijn eveneens mogelijkheden onderzocht en het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen wil graag een seksisme-opleiding opzetten. De strafsancities zijn behoorlijk hoog, met gevangenisstraffen van een maand tot een jaar en ook de geldboetes lopen op van 50 tot 1000 euro. Het is in elk geval niet de bedoeling om daders van seksuele intimidatie, die niet kwalificeren als vormen van seksueel geweld of

seksueel misbruik, naar de gevangenis te sturen. Maar het is wel zinvol om een alternatieve sanctie op te leggen, en dan kan een cursus zinvol zijn.

Hoe zorgt men voor nuance in het publieke debat? Reactie en tegenreactie is de klassieke werkwijze in de media. Men hoeft zich daarover niet al te veel zorgen te maken. Er wordt al eens gediscussieerd over het feit of er nog complimentjes mogen worden gegeven. 'Schoon tetten' is in de reële beleving van vrouwen bijvoorbeeld niet echt een compliment te noemen. MeToo is in se niet meer dan een hashtag en een beweging. Er zit geen organisatie achter. Slachtoffers van zeer ernstige feiten en slachtoffers van minder ernstige feiten vonden er mekaar. Ze gaven het signaal dat hen onrecht is aangedaan. Als particulier ziet men een grote beweging met een hoop gevallen, terwijl men dat in een realistisch perspectief moet bekijken. Internet en sociale media kunnen goed zijn, zoals MeToo aantoon, maar ook negatieve zaken teweegbrengen. Hoe het beleid daarmee omgaat is een ander verhaal. MeToo toont de aanwezigheid van een maatschappelijk bewustzijn. De enige link met het beleid bestaat erin dat de maatschappelijke opinie mee bepaalt wat de beleidsprioriteiten zijn. Het beleid zelf moet met andere bronnen aan de slag.

Hoe worden minder ernstige feiten toch opgepikt? Soms gebeurt dat via de wet ter bestrijding van seksisme. Men wil graag meer middelen om aan het gerecht een degelijke 'seksismecursus' te kunnen aanbieden die dan aan daders zou kunnen worden opgelegd. De wet ter bestrijding van seksisme is nog jong. Een eerste uitspraak is allicht in 2018 te verwachten. De wet ter bestrijding van racisme heeft tien jaar gewacht op een eerste uitspraak. Het is niet vreemd dat er tijd over gaat.

Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen is bezig met het opstellen van het rapport van het nationaal actieplan. Tegen eind 2018 moet men kunnen aangeven hoeveel maatregelen al werden uitgevoerd en welke niet. De lijst is indrukwekkend.

Erika Frans verzekert dat er bij de integratie van het vlaggensysteem in het onderwijs met een basiscursus zal worden gewerkt. Partners in onderwijs zullen instaan voor de implementatie. De structuur zit goed, maar het materiaal moet nog worden ontwikkeld. Gezien de vele niveaus in onderwijs neemt dat de nodige tijd in beslag. In 2019 wordt rond seksueel grensoverschrijdend gedrag een campagne gevoerd. Dat komt terug als thema in de week van de lentekriebels, de jaarlijkse actieweek om de scholen te doen nadenken over seksualiteit. Tegen die tijd moet het materiaal af zijn. Aanvullend komen er acties voor kleuters. Daar gaat het om de omzetting van materialen zodat ze voor jongeren bruikbaar worden. Er is in die zin steeds vraag naar partners die mee op de boot willen springen en mee elementen ontwikkelen.

Het nut van 1712 staat niet ter discussie. De werking ervan en de afstemming met andere organisaties kan beter, al begint alles wel op kruissnelheid te komen. Meer middelen en een betere ondersteuning zijn uiteraard welkom om de werking te verbeteren. Hierover werd in de commissie reeds een debat gevoerd. De vraag of een pool de nodige ondersteuning kan bieden is wel terecht om de bereikbaarheid buiten de kantooruren te verhogen. In elk geval is de nodige expertise reeds aanwezig.

In de welzijnssector werd de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag mee opgenomen in de kwaliteitsnormen zodat de maatregelen afdwingbaar zijn. Het is een open vraag of dat ook haalbaar en wenselijk is voor andere sectoren, al is het wel zo dat vastgelegde normen op deze wijze meer aandacht krijgen. Of dat voor elke organisatie werkt, is niet duidelijk. Het wordt in elk geval voor elke sector een ander verhaal.

Alle studies tonen een hoge prevalentie van grensoverschrijdend gedrag bij mensen met een beperking. Bewoners onderling, maar ook personeelsleden komen voor in de statistieken. In die sector moet dus stevig worden ingezet op preventie en bewustwording. Ook Sensoa is vragende partij en verwacht een uitnodiging om zijn expertise ter beschikking te stellen.

De invoering van het vlaggensysteem in gevangenissen werd reeds overwogen. Er was ooit een aanvraag van De Rode Antraciet maar de samenwerking werd stopgezet. Toch is het vlaggensysteem in gevangenissen zeker nuttig omdat het alle gedragingen bespreekbaar maakt, ook voor slachtoffers. Maar Sensoa neemt zelf geen initiatief als er geen vraag komt.

Minne De Boeck vult aan dat het vlaggensysteem voor volwassenen zeer interessant kan zijn voor behandelcentra die seksuele daders zien. De therapie werkt veel rond feiten, maar ook psycho-educatie is cruciaal. Daar leert men wat aanvaardbaar is, en welke normen en waarden er te hanteren zijn. Het hoeft niet te gaan over de gepleegde feiten bij de patiënt zelf, maar kan heel algemeen handelen over grensoverschrijdend gedrag. Het gaat dan over daders in ambulante therapie, maar is even zinvol voor residentiële sectoren.

Erika Frans legt uit dat API's interessante veldinformatie kunnen aanleveren. Het is dan aan verantwoordelijken van verenigingen, koepels en beleidsmakers om hun werking te ondersteunen en op basis van de aangeleverde informatie preventieve en eventueel sanctionerende maatregelen te nemen. In de sportwereld werd hiervoor reeds een raamwerk opgezet. In de sport- en jeugdsector, waar men met veel vrijwilligers werkt, is een dergelijk raamwerk onontbeerlijk. De API's zijn geen professionele hulpverleners die moeten worden opgeleid. Sensoa werkt mee aan dit traject. Hopelijk kan het vlaggensysteem helpen om de nodige nuances aan te brengen: over hoe men een zwarte vlag bespreekt voor ernstige feiten, een gele voor minder ernstige. Hoe het geoperationaliseerd moet worden voor volwassenen, wordt een boeiende denkoefening. Het vlaggensysteem probeert een logica te vinden en zou ertoe moeten leiden dat men niet overreageert op kleine feiten en onderreageert op grote. Het laat toe te categoriseren van minder ernstig tot heel ernstig, afgemeten aan de gevolgen van het gedrag.

Minne De Boeck merkt op dat hulpverlening vaak te laat komt. Daarom is preventie zo belangrijk. In het kader van preventie van seksueel kindermisbruik verwijst zij naar het Dunkelfeld-project in Duitsland: een preventie-initiatief dat zich ook richt op het doelpubliek van Stop it Now!, maar veel meer structureel uitgebouwd. Naast de hulplijn is er een structureel verankerd en breed hulpverleningstraject beschikbaar. In België moet men daarvoor een beroep doen op de gespecialiseerde voorzieningen die behandelen voor seksueel afwijkend gedrag. Dat staat los van de werking van Stop it Now!. Daar kan men informatie verstrekken over problematiek, regio, waar een persoon idealiter terecht moet komen enzovoort. Dunkelfeld is een echte laagdrempelige hulplijn als toegangspoort, met behandelcentra die gratis en anoniem behandelingen aanbieden die vanuit Dunkelfeld georganiseerd worden. Het is dus zeer uitgebreid, maar anonieme hulpverlening is op zich reeds een probleem in België.

1712 is een hulplijn voor misbruik, geweld en kindermishandeling die open staat voor slachtoffers, plegers en derden. De vraag werd gesteld of er geen extra hulplijn moet komen voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Internationaal onderzoek wijst uit dat het geen goed idee is die groep aan te spreken binnen een 1712-kader. Het is een verkeerd signaal ten aanzien van slachtoffers omdat mogelijk een dader of potentiële pleger net voordien aan de lijn was. Om drempelverlagend te zijn, is een aparte hulplijn belangrijk. Mensen met pedofiele gevoelens of die zich zorgen maken over het eigen gedrag, zullen veel minder

geneigd zijn om te bellen naar een punt waar ook verontrustende situaties worden gemeld. Er wordt wel nauw samengewerkt met 1712 en de vertrouwenscentra kindermishandeling. Als iemand belt met een verontrustende situatie worden ze doorverwezen naar 1712.

Er is weinig onderzoek voorhanden over parafilie of pedofilie bij vrouwen. Er is wel enig onderzoek naar kindermisbruik. Vrouwen plegen wel degelijk seksueel kindermisbruik: het zou gaan over 1 op 20. Of het gaat om pedofilie valt nog te onderzoeken, want er kunnen ook andere factoren spelen. Nog meer dan bij mannen speelt het misbruik zich af in een vertrouwensrelatie, een pedagogische of familiale relatie, en blijft het vaak onder de radar.

Is er voldoende ondersteuning? Stop it Now! is een laagdrempelig en kortdurend informatiepunt. Er kan geen langdurig traject zijn. Men doet een beroep op de bestaande gespecialiseerde centra en de reguliere zorg. In die zin is het nog zoeken naar samenwerking met onder andere centra voor geestelijke gezondheidszorg, centra voor algemeen welzijn en privétherapeuten in het kader van begeleiding en ondersteuning. Ook de bijstand aan de groep die over zichzelf bezorgd is, is van belang, maar het is niet altijd nodig om gespecialiseerde hulp te zoeken. Vaak kunnen pedofielen omgaan met hun seksuele voorkeur en is psychosociale ondersteuning voldoende. Voordeel van Stop it Now! dat in het UFC geïntegreerd is, is de nauwe samenwerking met gespecialiseerde centra. Iemand die bezorgd is over zichzelf wordt normaal doorverwezen naar een gespecialiseerd centrum. Daar gebeurt dan de inschatting over welk aanbod nodig is. Het gespecialiseerde aanbod is miniem. Het vrijwillige aanbod hangt af van de goodwill van gespecialiseerde centra voor seksuele daders. Toch moet er een back-up zijn, anders is de nazorg een lege doos.

Stop it Now! draagt wel degelijk bij aan het primaire, secundaire en tertiaire niveau, vanuit de perspectieven slachtoffer, dader en situatie. Met betrekking tot het daderperspectief is men actief op zowel primair niveau in het kader van de maatschappelijke beeldvorming, als op secundair niveau, met ondersteuning van een potentiële risicogroep. Op tertiair niveau, aangezien men ook wel met daders geconfronteerd wordt, komt men ook wel mensen tegen die in paniek Stop it Now! bellen na een inval van de politie omdat er kindermisbruikbeelden zijn bekeken. Stop it Now! richt zich wel specifiek op het secundaire niveau en de potentiële risicogroep.

Binnen het UFC werkt Minne De Boeck meer op het tertiaire niveau, met behandeling van seksuele daders en het voorkomen van recidive in de plaats van het voorkomen van delicten. Stop it Now! is een project dat goed loopt en best blijft bestaan. Omdat de drempel zo laag is bereikt het mensen die anders zonder zorg zouden blijven.

De confrontatie met plegers vergt een speciale benadering. Toeleiding naar de gepaste hulp ligt moeilijk, net als de bewustmaking. Die worden apart geregistreerd, zoals bijvoorbeeld voor mensen die misbruikbeelden bekeken. Er wordt onderzocht hoe ze nog beter kunnen worden bereikt. Daarom wordt gewerkt aan een online zelfhulpmodule zoals in het Verenigd Koninkrijk, gericht op internetplegers. Het moet de drempel verlagen en de hulpverlening toegankelijker maken op basis van vrijwillige aanmelding.

Naast die specifieke doelgroep zijn er nog een aantal plegers van effectieve hands-on delicten. Zo zijn er contacten met ex-gevangenen die dus veroordeeld werden, maar ook met mensen die behandeld worden en tussen twee therapie-sessies een rustpunt nodig hebben. Het is zaak van daarop nog beter te anticiperen.

De vraag hoe pedofilie precies wordt afgebakend is niet eenvoudig. Het wordt gedefinieerd als een seksuele voorkeurstoornis naar minderjarigen gericht, die in het handboek voor psychiatrie wordt gekwalificeerd als een parafilie. Men gaat uit van een leeftijd van 13 jaar, maar het gaat eigenlijk over puberteit en prepuberteit. Pedofilie houdt een aantrekking in naar prepubertaire minderjarigen, die nog geen secundaire geslachtskenmerken vertonen. Het begrip efibofilie, een seksuele voorkeur van een volwassene voor pubers, staat niet in het handboek voor de classificatie van psychische stoornissen, maar wordt wel gehanteerd in de forensische hulpverlening. Efibofilie komt tot uiting tegenover minderjarigen die wel al die secundaire geslachtskenmerken hebben. Het gaat dus om meer dan pedofilie alleen.

Katrien SCHRYVERS,
voorzitter

Bert MOYAERS,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

API	aanspreekpersoon integriteit
CAPRI	Collaborative Antwerp Psychiatric Research Institute
EU	Europese Unie
Fedasil	Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers
ICES	Internationaal Centrum Ethiek in de Sport
ITER	Centrum voor daderhulp aan plegers van seksueel misbruik
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
Sensoa	Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid
sms	short message service
UFC	Universitair Forensisch Centrum
UZA	Universitair Ziekenhuis Antwerpen
VAPH	Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
Vlor	Strategische adviesraad voor het beleidsdomein Onderwijs en Vorming
vte	voltijdsequivalent
vzw	vereniging zonder winstoogmerk